

**Кол ниити өөредилгениң «Төрээн (тыва) дыл» эртеминге
чижек ажылчын программа**

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Чижек программаның ниити характеристиказы

Кол ниити өөредилгениң төрээн дылга чижек программазын Федералдыг күрүнениң өөредилге стандартының негелделеринге дүүштүр тургускан (РФ-тин Өөредилге яамызының дужаалы, декабрь 17, 2010, № 1897). Ол ышкаш Ийиги салгалдың федералдыг күрүне стандартында көрдүнгөн Ниити өөредилгениң утка-шынарының үндезин өзээнге болгаш Кол ниити өөредилгениң түңнелдериниң негелделеринге даянган *“Примерные программы по учебным предметам. Русский язык. 5-9 классы.”* (2010) деп программаны үндезин кылдыр алган болгаш Россияның Өөредилге болгаш эртем яамызының 2014 чылдың декабрь 29-та үндүргени 1644 дугаарлыг база 2015 чылдың декабрь 31-те үндүргени 1577 дугаарлыг дужаалдарында көрдүнгөн өскерилгелерни өөренип көргөн. Ук материалдарда эге ниити өөредилгениң чижек программазын уламчылаар болгаш кол ниити өөредилгени улам сайзырадырының бүгү талалыг кылдыныгларын боттандыраар программазының кол идеяларын болгаш дүрүмнерин, тыва дылдың онзагай демдектерин барымдаалавышаан, тургускан.

ӨФКС киригени-биле школа назыны четпээн уруглар, эге болгаш кол ниити өөредилгениң тыва дылды өөредириниң чугула принциптеринге оларның чада аайы-биле үзүктел чок болгаш сырый харылзаалы хамааржыр. Ук ажылчын программада өөреникчилерниң кол ажыл-чорудулгаларының хевирлерин улам сайзырадыры көрдүнгөн. 5-9 класстарның өөреникчилериниң интеллектуальдыг болгаш эмоционалдыг талаларында элээн өскерилгелер болуп, сайзырап турар үези болур. Элээди уругларның делегей көрүүшкүнү делгемчип, боттарының үзел-бодалын илередип, бот-тускайлаң ажылдап, чогаадыкчы идеялар чортуп бедип бар чыдар. Ынчангаш тус эртемни оларның онзагайларын барымдаалап тургускан.

Чижек программа башкының ажылчын программазын тургузарынга кол үндезин болур. Ажылчын программалар болгаш өөредилге номнарының тургузукчуларынга өөредилге курузунуң өскерилбес өзек (албан өөредир) кезээн бо чижек программада айыткан, ынчалза-даа авторлар боттары өөреникчилерниң шингээди алган билиглер, мергежилдер, чаңчылдарының деннелиниң аайы-биле таарыштыр өскерттип кылып алганы өөредилге материалын ажыглап болур. Ук материалдарның утказын делгемчидип азы кезектерге (модульдарга) чарып өөредириниң аргаларын, уругларның хөй янзы ажыл-

чорудулгазының хевирлерин тып, өөреникчилерни сайзырадыр, кижизидер, ниитилелдин негелделеринге чаңчыктырарын сүмелеп турар. Аңгы-аңгы хевирниң болгаш угланышкынның өөредилге черлеринге (лицей, гимназия, кайы-бир эртемни хандыр өөредир школаларга дээш о.ө) ук программага даянып кылдынган ажылчын программаларны ажыглап болур.

Чижек программада кол школага эге ниити өөредилгеде уругларның шупту ажыл-чорудулгазының хевирлерин улаштыр сайзырадыры көрдүнген. Кол школаның тыва дылга программанын база 5-9 класстарның уругларының психологтуг байдалын, назы-харын барымдаалап тургускан.

Ук программада тыва дыл курузунуң аңгы-аңгы чадаларында өөредилгениң сорулгаларының аайы-биле уругларның метапредметтиг, предметтиг, бот-тускайлаң түңнелдерин канчалдыр чедип алыр аргаларын айыткан.